

УДК 338.48

Тимчук С. В., к.е.н., доц.
Нещадим Л. М., к.е.н., доц.
Національний університет
садівництва, м. Умань

МОНІТОРИНГ СУЧАСНОГО СТАНУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ТА ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ В УКРАЇНІ

Досліджено актуальність та важливість вивчення туристичних потоків як головного індикатора планування та розвитку туризму на державному і регіональному рівнях. Проведено моніторинг виїзного та в'їзного туристичного потоку до України та обґрунтовано виявлені тенденції.

Постановка проблеми. Як перспективна галузь української економіки туризм має важливе значення. Його розвиток впливає на такі сектори економіки, як транспорт, агропромисловий комплекс, торгівля, зв'язок, будівництво, і є одним із найбільш перспективних напрямів структурної переорієнтації економіки України.

Для більшості країн світу туристична індустрія є найбільш прибутковою. Туризм безпосередньо впливає та стимулює розвиток майже всіх галузей економіки. Для проведення ефективного управління розвитку туризму в Україні необхідно аналізувати та виявляти чинники, що впливають на рівень розвитку туристичної галузі та зумовлюють її особливості, які слід враховувати в процесі розробки та реалізації дієвих заходів щодо підвищення економічної ефективності туризму [1].

Аналіз основних досліджень та публікацій. Проблемам розвитку туристичної галузі України приділяється багато уваги з боку вітчизняних практиків та вчених, серед яких М. Борушак, Т. І. Ткаченко, В. В. Худо, Л. М. Шульгіна, В. Г. Явкін та інші [4,6-10]. Останні наукові публікації з питань сучасного стану туристичної галузі дають змогу зробити висновок як про існування позитивних тенденцій, так і про наявність дестабілізуючих чинників щодо сталого розвитку туристичної діяльності в Україні. **Невирішена раніше частина загальної проблеми.** Однак у зв'язку з тим, що туризм це динамічна галузь, визначення сучасних умов його ефективного функціонування потребує постійного відстеження.

Метою статті є проведення моніторингу сучасного стану функціонування та розвитку туристичної галузі України, особливо виїзного та в'їзного туристичних потоків.

Виклад основного матеріалу. Функціонування туристичної сфери характеризується системою показників, що відображають кількісні та якісні тенденції в'їзного та виїзного туризму. У відповідності до міжнародних моніторингових туристичних досліджень, одним із головних показників є кількість прибуттів (приїздів).

Група російських учених під керівництвом Л. Воронкової вважає, що «туристичний потік – це кількість туристів, що здійснюють подорож у ті чи інші туристичні регіони протягом певного періоду часу» [2, с. 216]. В. Квартальнов вважає, що туристичний потік слід розглядати як «постійне прибуття у країну туристів» [3, с. 156]. У своїх дослідженнях він обґрунтовує основні показники обсягів туристичних потоків: загальна кількість туристів; кількість туроднів; середня тривалість перебування туристів у країні (регіоні).

Для формування реального ефективного механізму управління турпотоками необхідно здійснити комплекс робіт, зокрема вивчити фактори впливу на потоки, джерела їх формування, розподіл, сезонні коливання, спеціалізацію та ін.

Сучасний стан та моніторинг останніх змін в туристичній сфері (за період 2009-2013 рр.) проведено на прикладі вивчення в'їзних та виїзних туристичних потоків. Первинними джерелами інформації виступає статистична звітність туроператорів за формою «1-ТУР». Для повноти інформаційної бази в процесі аналізу було використано статистичну звітність Адміністрації Держприкордонслужби України [5].

За період 2009-2013 рр. рівень виїзного потоку громадян України за кордон зріс у 1,5 рази; у 2013 р. склав 23,8 млн. осіб (рис. 1). З них найбільшу питому частку склали громадяни, які виїжджали за кордон у приватні поїздки: у 2009 р. показний досяг 85,3% та у 2013 р. - 97 %. Незначна частина громадян здійснювали поїздки за кордон через туристичні агенції, їх чисельність склала у 2009 р. - 9,3% та у 2013 р. - 1,5%. Схожа динаміка спостерігається і в діловому туризмі вітчизняних громадян: 5,5% - у 2009 р. та 1,2% - у 2013 р.

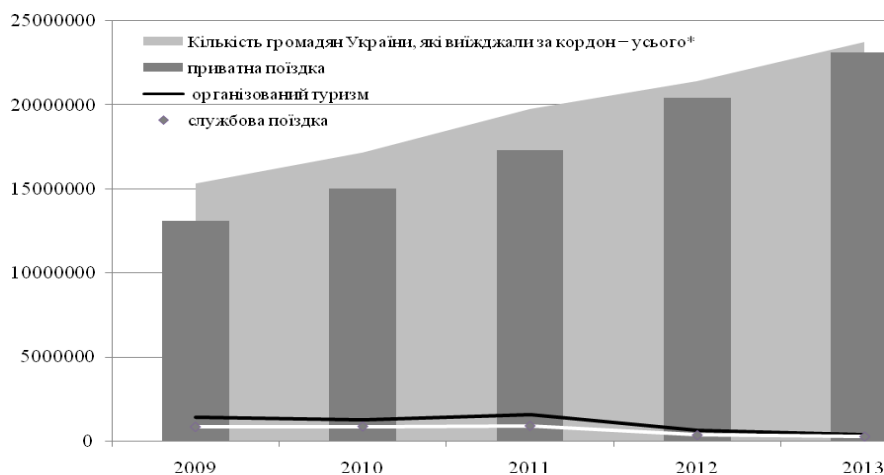

Рис. 1. Динаміка виїзного потоку громадян України за кордон

Загалом ситуація із зниженням виїзду громадян України за кордон через організований туризм пов'язана часом із ціновою політикою туристичних агенцій та розвитком руху самостійної організації поїздок громадян за кордон, що скорочує їх грошові витрати та не обмежує їх пересування по країні умовами туру, які вони купують у турагенціях.

Найбільш популярними країнами для виїзду громадян України через організований туризм у 2013 р. були: Російська Федерація – 19%, Туреччина –

17,7 та Єгипет – 10,9%. Приватні поїздки громадян України загалом були здійсненні до Російської Федерації – 26,0%, Польщі – 29,6, Молдови – 10,3, Угорщини 8,2 та Білорусії – 7,1% (табл. 1).

За даними Державного агентства України з туризму й курортів У 2014 р. за 9 місяців понад 17 млн. громадян здійснили подорожі за межі України, тоді як за аналогічний період минулого року – 17,9 млн. Туристична сфера в Україні продовжує функціонувати і розвиватись. За даними ліцензійного реєстру Держтуризмкурорту, в 2014 р. понад 200 суб'єктів господарювання отримали ліцензії на туроператорську діяльність і, таким чином, станом на 23.12.2014 р. в Україні зареєстровано 2430 суб'єктів господарювання, які мають ліцензію на туроператорську діяльність. З них 368 мають ліцензію на туроператорську діяльність тільки з внутрішнього та в'їзного туризму.

Таблиця 1

Динаміка виїзного потоку громадян України за кордон за країнами,
до яких вони виїжджали

Країна	2009 р.		2013 р.		Відносне відхилення (+,-)	
	організований туризм	приватна поїздка	організований туризм	приватна поїздка	організований туризм	приватна поїздка
Білорусь	47606	941757	20239	1639901	-27367	698144
Чехія	58303	54629	22541	145348	-35762	90719
Німеччина	48207	91357	5366	369944	-42841	278587
Франція	25359	20890	-	81989	-25359	61099
Греція	24374	11528	17650	182678	-6724	171150
Угорщина	17820	1544214	-	1900441	-17820	356227
Ізраїль	17485	30008	17963	104042	478	74034
Молдова	33783	1932702	3752	2389465	-30031	456763
Польща	112259	2612400	31905	6839631	-80354	4227231
Російська Федерація	200990	4587109	68500	6018864	-132490	5817874
Туреччина	346254	57681	62811	503416	-283443	445735
Єгипет	211217	20404	38669	296283	-172548	275879
Інші	279266	1169207	65444	2659294	-213822	1490087
Всього	1422923	13073886	354840	23131296	-1068083	10057410

Примітки. Складено за даними джерела [5].

За період з 2009 р. по 2013 р. відбулось незначне зростання кількості іноземних громадян, що відвідали Україну (1,2 рази) (рис. 2). Зменшилась кількість іноземних громадян, що в'їжджали до України як туристи чи у приватній поїздки. Хоча найбільшу питому частку серед осіб, що в'їжджали до України займали іноземні громадяни, що приїжджали приватно (88,2% у 2009 р. та 74% у 2013 р.).

У 2012 р. помітний ріст у показниках в'їзду іноземних громадян до України пов'язаного з культурним та спортивним обміном, релігією та інше. Висока планка сплеску туристичної активності у 2012 р., пов'язана з проведенням в Україні європейського чемпіонату з футболу.

Станом на 1 жовтня 2013 р. на обліку в районних податкових інспекціях Головного управління Міндоходів у Києві перебували 273 платники турзбору, з яких 166 – юридичні особи, 107 – особи [5].

Рис. 2. Динаміка в'їзного потоку іноземних громадян в Україну

Обсяг платежів із туристичного збору в січні-серпні 2013 р. в Україні зріс порівняно з аналогічним періодом 2012 р. також на 10% – до 26,1 млн. грн. [5]. За даними Міндоходів, найбільші обсяги надходжень зафіксовано в Криму й Києві. Майже третина всього туристичного збору в Україні припадала у 2013 р. на Крим. За даними курортно-інформаційного центру АРК станом на початок листопада 2013 р., то з 33,5 млн. грн. турзбору України Кримська автономія дала 9,9 млн. [5]. Майже 10 мільйонів гривень туристичного збору в Криму за січень-жовтень 2013 р. отримано завдяки 4 мільйонам мандрівників-українців та 2 мільйонам туристів із-за кордону. Надходження турзбору по АРК за 10 місяців 2013 р. на 17,6% більші від суми надходжень збору за весь 2011 р. (8,4 млн. грн.) і на 10% перевищують рівень надходжень від збору порівняно з аналогічним періодом 2012 р. (9 млн. грн.).

Найбільшу питому частку осіб, що в'їжджали на територію України протягом 2009-2013 рр. займали громадяни Російської Федерації в розрізі всіх розглянутих напрямів в'їзду.

За даними Державного агентства України з туризму й курортів У 2014 р. кількість іноземних туристів, що в'їжджали в Україну, зменшилася приблизно удвічі порівняно з минулорічними показниками. У порівнянні з аналогічним періодом 2013 р. потік туристів зменшився в половину, зокрема, за рахунок туристів з Білорусі, Молдови та Росії, що складає майже 10 млн. осіб. Із тих 10 мільйонів іноземців, що приїхали в Україну, понад 6 мільйонів складають громадяни Росії, Молдови та Білорусі.

Таблиця 2

Структура в'їзного потоку іноземних громадян в Україну в розрізі країн

Країна	Кількість іноземних громадян, які в'їхали в Україну – усього*	Із них (у %)			
		службова, ділова, дипломатична	туризм	приватна	культурний та спортивний обмін, релігійна, інша
2009 р.					
Білорусь	14,2	4,4	12,8	15,1	6,4
Угорщина	3,7	2,8	0,8	4,3	0,5
Ізраїль	2,0	0,7	2,0	0,1	11,1
Молдова	20,5	9,7	0,6	23,2	3,0
Польща	12,1	15,1	12,0	12,3	6,0
Російська Федерація	33,3	32,1	41,1	32,7	48,4
Інші країни	24,6	35,2	30,7	12,3	24,6
2013 р.					
Білорусь	13,6	28,1	3,8	17,2	2,9
Угорщина	3,1	0,2	0,1	0,0	13,1
Молдова	22,0	15,0	0,6	26,4	10,21
Польща	5,1	4,0	3,7	6,2	1,73
Російська Федерація	41,7	33,0	55,4	43,1	36,4
Словаччина	1,7	0,1	0,1	0,0	7,16
Інші країни	12,8	19,6	36,3	7,1	28,5

Примітки. Складено за даними джерела [5]

Констатуючи різке скорочення в'їзного турпотоків, що пов'язано з окупацією Криму та загалом напруженою політичною ситуацією в Україні, Держтуризм бачить і деякі плюси: за цей період збільшилась кількість іноземних туристів з Угорщини, Індії, Єгипту та ін.

За інформацією Державної фіскальної служби України, за 9 місяців поточного року суб'єктами туристичної діяльності (без урахування Автономної Республіки Крим та м. Севастополя) сплачено податків та зборів до державного та місцевого бюджетів майже 900 млн. грн. (це на 3,4 % менше порівняно з відповідним періодом минулого року, зауважують у Держтуризмі), в тому числі туристичного збору – на суму майже 17 млн. грн.

Відповідно до п. 2 постанови Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 №442 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади», Держтуризмкурорт підлягає ліквідації, функції якого покладатимуться на Мінекономрозвитку, крім здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туризму та курортів, які виконуватимуться утвореною Державною службою України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. На сьогодні, згідно з п. 6 Постанови №442 Держтуризмкурорт продовжує здійснювати повноваження та функції у сфері туризму.

Висновки. Туристичний потік є одним із найважливіших індикаторів розвитку сфери туризму, оскільки виявлені у процесі його вивчення закономірності можуть бути покладені в основу стратегії розвитку туризму країн і регіонів. Моніторинг стану в'їзних та виїзних туристичних потоків сприятиме розробці та реалізації ефективної туристичної політики, формуванню туристичних продуктів, які матимуть попит, залученню і застосуванню в туризмі нових ресурсів, оптимальному використанню наявного потенціалу. Підводячи підсумок, можна зробити такі висновки: туристичні потоки до нашої країни мають відносно стабільну структуру; проявляється висока взаємозалежність між політичним та соціально-економічним станом та кількістю активних туристів; відбулося скорочення кількості іноземних туристів, які відвідували Україну, що пояснюється нестабільним економічним становищем та військовими діями на сході країни; динаміка в'їзного туристичного потоку фактично ідентична до динаміки загального потоку в Україні; позитивною тенденцією є те, що до України приїждять громадяни країн, які найбільше подорожують, зокрема Німеччини, США, Великобританії, Італії, Франції.

Список використаних джерел

1. Travel & Tourism Economic Impact 2012 World./ World Travel and Tourism Council – www.wttc.org
2. Туризм, гостеприимство, сервис : словарь-справочник / [Г. А. Аванесова, Л. П. Воронкова, В. И. Маслов, А. И. Фролов]; под ред. Л. П. Воронковой. – М. : Аспект-Пресс, 2002. – 367 с.
3. Квартальнов В. А. Туризм / В. А. Квартальнов. – М., 2001. – 320 с.
4. Шульгіна, Л. М. Маркетингове управління туристичними підприємствами : монографія / Л. М. Шульгіна, М. Л. Ткешелашвілі . - К.: Астон, 2011. - 296 с.
5. В'їзд іноземних громадян в [Електроний ресурс]/ Державна служба статистики України. – Режим доступу: www.ukrstat.org.
6. Бейдик О. О. Фактори формування туристичних регіонів і центрів в'їзного туризму України // Проблеми міжнародного туризму: зб. наук. праць / О. О. Бейдик, Н. О. Новосад. – К. : ППНВ, 2010. – С. 285–299.
7. Стеченко Д. М. Економічна діагностика регіонального ринку туристичних послуг / Д. М. Стеченко, Ю. Б. Забалдіна // Університетські наукові записки. – 2006. – № 1 (17). - С. 350-357. - <http://www.univer.km.ua/visnyk/999.pdf>
8. Бейдик О. О. Факторний аналіз формування потоків в'їзного туризму України/ О. О. Бейдик, Н. О. Новосад // Український географічний журнал – 2012. - No 1. – С. 44–49. - <http://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ-2012-1-44.pdf>
9. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія / Т. І. Ткаченко - К. : КНТЕУ, 2009. - 462 с.
10. Шульгіна, Л. М. Маркетингова діяльність підприємства на ринку послуг зеленого туризму : монографія / Л. М. Шульгіна, А. І. Зінченко, Н. А. – К., 2014. – 253с.